

deVerdieping

Trouw

VRIJDAG 15
OKTOBER 2021

Bunker met bling

Het nieuwe onderkomen
van de Tweede Kamer

FOTO WERRY CRONE

Gasgekte

Vijf stellingen over de
macht van het gas en
de invloed van Rusland

de Verdieping **4**

Freek de Jonge

'Ik denk dat het concept
van het lot een
verschrikkelijk goed idee is'

religie&filosofie **8**

Meer soorten

Met de waterinsecten gaat het
hier, op een bepaalde manier
bekeken, zo slecht nog niet

duurzaamheid&natuur **10**

Muziekdocumentaire

'The Velvet Underground'
is zo experimenteel als
de band zelf

cultuur&media **14**

Tweede Kamer Reportage

De Tweede Kamer heeft een nieuw onderkomen. Architect Bart Kellerhuis geeft een rondleiding. 'Elke kleur, of het nu rood, blauw of groen is, is al gauw politiek.'

Een zachte uitstraling voor de 'Apenrots'

Rob Jetten en Jesse Klaver overleggen in de 'wandelgangen' tijdens de Algemene Politieke Beschuwingen. Boven: scholieren in de entreehal voor het publiek voor een rondleiding.

tekst **Henny de Lange**
foto's **Werry Crone**

Toen hij het complex aan de Bezuidenhoutseweg 67 in Den Haag voor het eerst zag, moest architect Bart Kellerhuis even slikken. Hoe maak je van zo'n 'zwaar en ondoordringbaar' gebouw een lichter en vriendelijker gebouw, een toegankelijk huis voor de democratie?

Met de architect staan we bij de entree van het nieuwe onderkomen van de Tweede Kamer, die moest verhuizen vanwege de renovatie van het Binnenhofcomplex. Voor minimaal 5,5 jaar zijn Kamerleden, fractie-medewerkers, ambtenaren, bodes, keukenpersoneel en pers – in totaal zo'n 1500 werkplekken – gehuisvest in B67, zoals het gebouw kortweg wordt genoemd.

Tot 2017 was hier het ministerie van buitenlandse zaken gevestigd. Sinds de verhuizing van BuZa naar het voormalige VROM-gebouw aan de Rijnstraat, stond het complex van 94.000 m², verdeeld over vijftien lagen waarvan twee ondergronds, leeg. Er was een grote verbouwing nodig (161 miljoen euro) om het geschikt te maken als Kamergebouw. Het Utrechtse bureau Zecc Architecten werd door het Rijksvastgoedbedrijf en het Atelier Rijksbouwmeester geselecteerd om het ontwerp te maken.

Kellerhuis (1978), die samen met Marnix van der Meer Zecc leidt, kan zich nog goed het telefoontje in 2017 herinneren van het Rijksvastgoedbedrijf. "Na afloop keken we elkaar aan en zelden: hebben we het echt goed gehoord? Het was geen aanbesteding. Het Rijksvastgoedbedrijf en de rijksbouwmeester vonden Zecc het meest geschikt.

De rijksbouwmeester wilde graag een jong bureau deze kans geven, als tegenhanger voor de grote bureaus die waren gevraagd voor de verbouwing van het Binnenhof. Onze pragmatische manier van werken sprak ook aan. We denken heel erg vanuit de functionaliteit. Je hoeft niet alles kostbaar te maken om het mooi te doen. En we hadden ervaring met verbouwingen van publieke gebouwen, zoals de bibliotheek in Utrecht."

Het was een 'offer you can't refuse', zegt Kellerhuis, terugblikkend, maar 'spannend' was het ook. "We waren op dat moment een bureau met maar vijftien mensen. We zijn ervoor gegaan, met mijn jonge collega Mario van Kooij als projectleider."

Nu het gebouw ook echt in bedrijf is, is het tijd voor een rondleiding. Helemaal af is het nog niet. Er wordt nog gebouwd aan Nieuwspoor, het trefpunt voor de pers. Ook moeten her en der nog kastenwanden worden getimmerd. Maar het belangrijkste is dat het gebouw 'werkt' zoals het de architect voor ogen stond. "Ik ben speciaal naar de Algemene Politieke Beschuwingen gegaan, toen de plenaire zaal voor het eerst werd gebruikt." We gaan daar straks nog kijken, maar trots laat hij alvast op zijn mobiel een foto uit de media zien van fractieleiders Rob Jetten van D66 en Jesse Klaver van GroenLinks die samen op een van de grijze bankjes in de omloop van de plenaire zaal zitten te overleggen. "Die bankjes werden meteen al gebruikt om deals te sluiten. Ik ben heel blij dat er een soort logica zit in het gebouw die werkt."

Lichter en zachter

De architect kende het gebouw niet. Toen hij ging kijken, wist hij meteen dat het lichter en 'zachter' moest worden en ook zichtbaarder vanaf station Den Haag Centraal, dat op een paar minuten loopafstand ligt. Het door architect Dick Apon (1926-2002) ontworpen trapeziumvormige complex is

typisch een voorbeeld van de brutalistische betonarchitectuur uit de jaren zeventig en tachtig.

Het bestaat uit een kern met vier vleugels. Vanwege de getrapte opbouw, rotsachtige vorm en de naam van de architect kreeg het in de volksmond de bijnaam 'Apenrots'. Voor anderen was dat ook een mooie metafoor voor de hiërarchische verhoudingen op het departement en meer in het algemeen de pikorde en machtsstrijd in de Haagse politiek.

Met een nieuwe entree aan het Prinses Ireneplein heeft de architect de luiken van

'Die bankjes werden meteen al gebruikt om deals te sluiten'

het bastion letterlijk opengegooid. Een extra ingang was ook nodig voor een waardige ontvangst van de 300.000 jaarlijkse bezoekers. De ingang aan de Bezuidenhoutseweg is gereserveerd voor Kamerleden en medewerkers, evenementen en pers.

In de grijze omgeving met al even somber ogende gebouwen als de Koninklijke Bibliotheek, die uit dezelfde tijd dateert als B67, valt de messingkleurige entree meteen op. Het gebouw moest sowieso kleur op de wangen krijgen, vond de architect. "Maar elke kleur, of het nu rood, blauw of groen is, is al gauw politiek op deze plek." Deze politiek-neutrale kleur is gebaseerd op de oorspronkelijke messingkleurige letters van

Buitenlandse Zaken op de buitenkant van het gebouw. Kellerhuis: "We wilden het gebouw verzachten, maar wel zoveel mogelijk aansluiten bij de architectuur van Apon."

Hij wijst naar de waaiervorm van de luifel boven de nieuwe entree. "Die borduurt voort op het stramien waarin de zware betonnen kolommen zijn gebouwd die overal in het gebouw opduiken." Ook onder de nieuwe luifel staan vijf pilaren, al zien die er wel een stuk ranker uit en lopen ze naar boven toe uit in een vloeiende vorm. De zuilen zijn bekleed met een omhulsel van gerecyclede kunststof dat uit de 3D-printer komt en werd ontwikkeld met het bedrijf Aectual. En kijk vooral ook omhoog, wijst de architect. De luifel lijkt bekleed met netachtig geweven doek, maar het is circulaire kunststof, ook 3D-geprint.

Toegankelijk én veilig

Binnen moeten we eerst door de beveiligingscheck en scanstraten, ook in een zonnige messingkleur die hier meer naar het geel neigt. Net als op het Binnenhof is er een centrale hal, de Statenspassage, met aangrenzend horeca in het Statenlokaal. De hal is een zee van licht door de enorme glaswand, die vanwege de strenge beveiligings-eisen een vermogen moet hebben gekost. Bedragen wil de architect niet noemen. Ook mag hij niets zeggen over de aard van de beveiliging. "Maar het was een enorme uitdaging om twee tegengestelde waarden, toegankelijkheid en extreme beveiliging, in één gebouw te verenigen."

Voor de bouw van de centrale hal moest een deel van de bestaande vijfde met daarin bomen worden gedempt. Twee cipressen konden blijven staan in de kleinere vijver, waarvan het water bij zonnig weer mooie reflecties geeft op het plafond van de Statenspassage. De achterwand van de hal is de oorspronkelijke buitengevel, die zoveel mogelijk intact is gelaten. In de hoge hal met

Architectenbureau Zecc

Architectenbureau Zecc is in 2002 opgericht door Marnix van der Meer en Rolf Bruggink. Ze werden onder meer bekend met het verbouwen van wateroren tot woonhuizen en de Zwarte Parel, een klushuis in Rotterdam. Na het vertrek van Bruggink kwam Bart Kellerhuis er in 2008 bij; sinds 2012 is hij partner. Het bureau werd vorig jaar uitgeroepen tot **Architect van het Jaar**. De jury preeste de architecten omdat ze ook in grotere projecten – de verbouwing van het Postkantoor op De Neude in Utrecht tot bibliotheek en de Werkspoorfabriek, ook in Utrecht, het Drents Archief in Assen en de tijdelijke Tweede Kamer – 'de juiste balans weten te vinden tussen het behoud van het karakter van het bestaande gebouw en het toevoegen van elementen die de nieuwe functies ondersteunen.'

slanke pilaren, die rusten op de bestaande kolommen in de kelder, staan naast de borstbeelden van bekende politici witte bankjes. Ze komen van het Binnenhof. Hergebruik paste in het plan om sober en duurzaam te ontwerpen. "We hebben ze wit laten spuiten." Er was nog een reden om zoveel mogelijk inventaris van het Binnenhof mee te nemen: herkenbaarheid. De Kamer zit sinds 1815 op het Binnenhof. De sfeer van de historische gebouwen daar is niet te evenaren, maar de opdracht aan de architect was om voor zoveel mogelijk herkenbare elementen te zorgen.

Het belangrijkste herkenningspunt in de Statenspassage is de grote roltrap, een nagebouwde kopie – in messingkleur – van de roltrappen op het Binnenhof. Kellerhuis: "De route vanuit de hal via de roltrap naar de publieke tribune van de plenaire zaal op de tweede etage heeft ook dezelfde sequentie als op het Binnenhof."

Klei, kluiten en zand

Voordat we op de roltrap stappen, maken we eerst nog een rondje langs de drie grote commissiezalen, genoemd naar Thorbecke, Groen van Prinsterer en Troelstra. Vier kleine commissiezalen dragen de namen van vrouwelijke politici: Wittewaall van Stoetwegen, Marga Klompé, Suze Groeneweg en Aletta Jacobs. Ze zijn gerealiseerd op de plek waar voorheen de expeditieruimte was. Achter deze zalen, waarvan de wanden zijn bekleed met geluiddempend PET-vilt, wordt nog gebouwd aan het equivalent van persencentrum Nieuwspoor. Overal aan de muren hangen kunstwerken, de meeste komen ook van het Binnenhof.

Boven gaan we op de publieke tribune bij de plenaire zaal zitten, waar op dat moment minister Wopke Hoekstra spreekt over de hoge energieprijzen. Achter zijn rug trekt het kunstwerk *Aarde* van Jos de Putter de

aandacht. Het verbeeldt een Hollands landschap, gemaakt van verschillende soorten klei, kluiten en zand. Storend is wel dat je vanaf de achterste rij maar een deel van de plenaire zaal kunt zien, waar de Kamerleden op hun vertrapte blauwe stoelen van het Binnenhof zitten. Die zijn met koffiekringen en al mee verhuisd, ook vanwege de herkenbaarheid.

Het liefst had de architect het lage plafond met zware balken verhoogd. "Daar hebben we veel discussies over gehad, maar dan had het dak eraf moeten, wat bakken met gelid had gekost. Met een 3D-bril heb-

Storend is wel dat je vanaf de achterste rij de plenaire zaal maar deels kunt zien

ben we gekeken hoe het zicht vanaf de tribune zou zijn. Waar de balken erg massief en confronterend zijn, hebben we ze afgeschuind. Verder hebben we de muren en plafonds zo rustig en licht mogelijk gehouden."

Zou zo'n laag plafond ook invloed kunnen hebben op de sfeer in de zaal? Kellerhuis: "Misschien maakt het de sfeer wat intiemer." Vanmiddag lijkt dat het geval; de stemming is ontspannen, ook omdat de minister laat doorschermen dat het kabinet de burgers tegemoet wil komen. Maar als het debat grimmig verloopt, werkt een laag plafond dan niet als een katalysator? Ruiken we dan weer de 'wilde beestengeur' in de politieke arena, zoals wijlen Hans van Mier-

lo die ooit opsnoof? Kellerhuis: "Ik zou dat prachtig vinden."

Na nog een blik in de geluiddichte multi-mediaruimte voor schoolklassen, die achter glas het Kamerdebat kunnen volgen, duiken we het trappenhuis in. Op de houten leuning na is het volledig van beton. Nergens in het gebouw ervaar je zo sterk de brute robuustheid van de architectuur van Apon, waar ook een zekere schoonheid in schuilt.

Bunker

We dalen af naar de omloop ofwel wandelgang bij de plenaire zaal, waar zich ook het Kamerrestaurant bevindt. Journalisten en politici treffen elkaar bij de patatbalie, die aansluit bij de bouwstijl van Apon en is opgebouwd uit houten latten uit de voormalige Van Kleffenszaal, die nu is verbouwd tot plenaire zaal.

De kern van de tijdelijke Tweede Kamer bevindt zich op de eerste drie etages. Op de voor het publiek niet toegankelijke verdiepingen daarboven zijn de kantoren van parlementariërs, medewerkers en ambtenaren. De bovenste etages (vanaf de achtste) zijn niet verbouwd en staan leeg. Hoe dieper je het gebouw ingaat via de eindeloze gangen in de vier vleugels met weinig of geen uitzicht, hoe somberder de entourage, die doet denken aan een bunker.

Het is wennen, de overgang van het historische Binnenhof naar een zakelijke kantorenkolos. "Maar het is wel een fijne wissel. Met lichte en schone kamers, dat hoor ik overal", aldus Kamervoorzitter Vera Bergkamp afgelopen zaterdag in *Trouw*. Kellerhuis: "Ik hoorde Rob Jetten zeggen dat hij nu een prachtige werkkamer heeft, lekker koel met airco en zijn vertrouwde bureau." Dat zegt misschien ook iets over de toenemende zakelijkheid van het politieke vak, zeker bij de jongere generatie. In dat opzicht hebben politici het gebouw gekregen dat ze verdienen.